

Csontváry Kosztka Tivadar 1853-1919

Bányainé Szalai Edina

Származás

- **1853. július 5-én** született a felvidéki **Kisszebenben**
- **Kosztka Mihály Tivadarként** látta meg a napvilágot.
- **Lengyelországból** a 17. században Magyarországra települt, **magyar nemességet** szerzett (1693) családból származott.
- Édesapja Kosztka László (1818–1904) gyógyszerész, orvos
- Édesanyja Hajczelmajer Franciska
- Összesen **9 gyermekük** született, Mihály Tivadar a 3. gyermek volt.
- A **Kosztka** név a **szláv ‘csont’** jelentésű szóból ered (lengyel kość), így vette fel családnévként a magyarosított Csontváry nevet.

Iskolák

- Elemi iskoláit Kiszebenben végezte,
- a kissebeni kegyesrendi gimnáziumban és az ungvári kegyesrendi főgimnáziumban tanult, **Ungváron érettségizett** 1871-ben,
- a budapesti tudományegyetemen **gyógyszerész oklevelet szerzett** 1875-ben,
- de az orvosi és a jogi karon is folytatott tanulmányokat (1874–1876 között megszakításokkal).

A gyógyszerész

- **Édesapja tudatosan készítette fel** a gyógyszerész mesterségre:
- Gyermekkorától **gyűjtötte a gyógynövényeket**,
- Eperjesen, a szakmához feltétlenül szükséges **alapvető kereskedelmi ismereteket** sajátította el;
- Léván, gyakornokként már **általános gyógyszerkönyvet** írt,
- Foglalkozott **ásvány- és földtannal**, valamint **vegyészettel** is.
- Egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesített (1875–1876),
- **Iglón** helyettes gyógyszerértárvezető (1876–1881);
- közben **önkéntesként** részt vett a **szegedi árvíz (1879)** mentési munkálataiban,
- súlyosan megbetegedett, orvosi tanácsra a **Tátrában** pihent.
- Eszéken (1881–1884), majd Szentesen gyógyszerértáros (1884),
- majd **Gácson** gyógyszerértárat nyitott (1884–1894).

A küldetés

- A legenda szerint iglói gyógyszerhárosként – **egy belső sugallat, kinyilatkoztatás** hatására – határozta el, hogy festőművész lesz.
- A patika előtt egy vénycédula hátoldalára lerajzolta a szemközti ökrös szekeret. Főnöke észrevette, s felkiáltott: „*Mit csinált, hisz maga festőnek született!*“ Csontváry 27 éves volt.
- Ekkor egy hangot is hallott: „**Te leszel világ legnagyobb napút festője, nagyobb Raffaelnél.**“
- Ennek hatására rajzolni és festeni kezdett, bár korábban semmilyen művészi ambíciója nem volt.
- Autodidaktaként, rajzoktatói másolófüzetekkel kezdte,
- majd levelet írt **Kelety Gusztávnak** (1834–1902), a budapesti Mintarajziskola igazgatójának, aki nem látta őt különösebben tehetségesnek.

A felkészülés évei

- 1881-ben Rómában **megtekintette a vatikáni Raffaello-képeket.**
- Ellátogatott **Párizsba**, a művészvilág központjába, ahol néhány hónapig tanult.
- **Gyógyszertárosként több mint tíz éven át készült a művészi pályára**, pénzt gyűjtött későbbi utazásaihoz, a vásznak, festékek megvásárlásához.
- **1894-ben** útra kelt, és **Hollósy Simon** (1857–1918) iskolájában tanult **Münchenben**,
- majd **Friedrich Kallmorgen** (1856–1924) tanítványa volt **Karlsruhéban** 1895–1896-ban.
- Majd **Düsseldorfon** át **Párizsba** utazott (1896), itt is tanult.

Utazásai 1.

- Életműve felépítéséhez és kiteljesítéséhez, a nagy motívumok megtalálásához alapvetően hozzájárultak további utazásai.
- Több mint tíz éven át szakadatlan úton volt: 1897–1909)
- Rómában, Nápolyban, Pompejiben (1897–1898),
- Dalmáciában (Trau; 1899–1900),
- Szicíliában (Taormina, 1901–1902, 1903, 1904 tele),
- Bosznia-Hercegovinában (Mosztar, Jajce, 1903 tavasza),
- a Tátrában, Szigetváron, a Hortobágyon (1903),
- Németországban, Belgiumban, Hollandiában, Londonban, Párizsban, Spanyolországban (1903 ősze),

Utazásai 2.

- a Szentföldön, Egyiptomban (1903 vége–1904 eleje),
- újra a Tátrában (1904 nyara és 1905 nyara),
- Athénban (1904 ősze), Jeruzsálemben,
- Baalbekben (1905 ősze),
- Libanonban (1907 nyara),
- Palesztinában (Názáret, 1907–1908),
- Szíriában (Aleppó, 1908 eleje),
- Nápolyban (1909 ősze).

Az életút vége – 2019, halálának 100. évfordulója

- Csontváry 1909-ben abbahagyta a festészetet és írni kezdett, hogy megvédje életművét.
- *Energia és művészet. A kultúrember tévedése, 1912;*
- *A lángész. Ki lehet és ki nem lehet zseni, 1913;*
- *Önéletrajz, 1913;*
- Az I. világháború kitörése után beadványokat írt a királyhoz, a had- és a belügyminiszterhez.
- A csataképfestés és egy nagy kompozíció terve, **A magyarok bejövetele** foglalkoztatta – készített is néhány nagy méretű szénrajzot.
- A háború befejeztével azonban elveszítette vagyonát (hadikölcsönbe fektette 60 000 koronáját; a cseh uralom alá került Gácson lévő patikája bérleti díjának folyósítása ugyancsak megszűnt), s rokonai és művésztársai szerény támogatása ellenére éhezve, betegen **halt meg 1919. június 20-án.**

A nagy motívumok

A tűz - 1863-ban Anna nővére tűzhalála meghatározó volt életében. Anna 13 éves korában a Kiszebenben pusztító tűzvész áldozata lett.

A víz - A szegedi árvíz életét befolyásoló fontos sorseseeménye lett.

A nap (levegő) - Csontváry napút-festőként definiálta magát, így képeinek meghatározó eleme az egyes napszakokra jellemző fényviszonyok víziószerű ábrázolása.

A föld – a magyarság életének ősi színterei, ezeket kereste utazásai során.

A fa – az életfa, evilág és transzcendens összekötője, a létezés szintjeinek szimbóluma.

Csontváry valójában a létezés őselemeinek ábrázolására törekedett, ezzel megmutatva a létezés teljességét, a teremtés és a teremtet világ tökéletességét.

A művész – zseni vagy őrült?

- Csontváry 1909-ben festette utolsó, befejezetlen képét, a **Tengerparti sétalovaglást**.
- Élete utolsó évtizedét az írásnak szentelte, kifejtette a **művészetének** sarkpontjait alkotó **alapelveit**.
- Ha eddig nem tekintették **őrült**nek, akkor ezen írások alapján már többen gondolhattak így Csontváryra.
- Vannak elméletek, miszerint már pályája indulása is arra utal, hogy csak egy bolond kezdhette minden előtanulmány nélkül a festészetbe 41 évesen.
- Mások, pl. *Czeizel Endre* vagy *Pap Gábor* szerint Csontváry **elméje mindig tiszta volt**, sőt nagyon is eltökélt és racionális volt céljai megvalósítása során.

Művészi hitvallása – a zseni

- Csontváry elhivatottsága az első perctől egy magas hőfokon égő, egyedülállóan **különleges művészi magatartásban és esztétikában** nyilvánult meg.
- A benne rejlő tehetség nyilván isteni adottság volt, amelynek felszínre törése talán őt magát is meglepte, de a felismerés után **egész életét művészi céljai megvalósításának szentelte.**
- Csontváry élete és írásai is azt igazolják, hogy szerinte **a művész zseni.**
- Emellett azonban **Csontváry** – amúgy a kor szellemével – a szimbolizmussal, a szecesszióval, az életfilozófiákkal és az irracionálizmussal – összeegyeztethető **más szerepeket is felvett.**

A próféta

- Csontváry **erős elhivatottságot** érzett a **magyarság értékeinek feltárására**, a **hun-magyar rokonságból** eredő történelmi feladatot szánt a magyarságnak, s fel akarta ismertetni a világgal a **magyarság ősi múltjában gyökerező nagyságunkat**, s jelenbeli feladatunkat.
- Képein – *Fohászzkodó Üdvözítő, Marokkói tanító, Az öreg halász*, de *A magányos cédrus* és a *Zarándoklat a cédrusokhoz* című alkotásokon is – ez a próféta szerep ölt testet. Ő komolyan vette a **prófétaságot**, és **vállalta is ezt a szerepet**.
- Vállalta a próféták **aszkézisé**t is, hiszen zöldségeken, gyümölcsön élt, nem fogyasztott alkoholt és nem dohányzott. Ezzel épp a korszak bohém-művész életformáját utasította el.

A mítoszteremtő

- Csontváry, amikor a hangot hallotta, Raffaello festészetének túlszárnyalására kapott meghívást.
- Így tehát a Raffaello körül kialakult mítoszt értelmezte újra, illetve **teremtett** - mint művész-zseni – **maga köré egy új mítoszt.**
- **Ő Attila hun királyt** tartotta a magyarok nagysága letéteményesének, és látta is **Raffaello képét a Vatikánban**, amely Attila és I. Leó pápa találkozását örökíti meg Róma kapujában. Ezt sokan úgy értelmezték, hogy a pápa és a keresztény hit állította meg a pogány Attilát.
- **Csontváry mindvégig Attila nagyságát, elhivatottságát hangsúlyozta**, és úgy élte meg, hogy **ő azonosult a hun királlyal, benne él tovább az ő szellemisége.** Ezt a két ember meghívásának azonossága is igazolja. (Ezt egyesek reikarnációnak, mások az örület biztos jelének veszik).

A napút filozófiája és esztétikája

- Csontváry nem egyszerűen plein air festő volt, mint kortársai nagy része, és **nem is lehet őt egyik stílusirányzatba sem beskatulyázni**, mert számos stílusjegy ugyan felfedezhető műveiben: a késő romantika, az akadémizmus, a szecesszió, a posztimpresszionizmus, a szimbolizmus, mégsem felel meg egyik stílus követelményeinek sem, mert ő **sajátos rendezőelv** szerint alkotta műveit.
- A **plein air nála napút** néven jelenik meg, és merőben mást jelent, mint kortársai számára.
- A nagy motívumok megfestése egyfajta **tájképfestészetet** alakít ki művészetében, de ez sem szokványos táj, hanem **a lélek tája, a belső vízió** kivetítése, a **világ teljességének** megélésére és megértésére való vágyakozás.

A napút filozófiája és esztétikája

- Tájképeiből bontakoznak ki művészetének **panteisztikus** vonásai. Nem a táj hangulatait, hanem a természetben megjelenő **isteni energiát** próbálta festészetében átélhetővé tenni.
- Mindehhez a *nagy motívum* tematikus keretére volt szüksége.
- Az általa megtalált **nagy motívumokat** - **Taormina, Baalbek, a Nagy Tarpatak a Tátrában** - az **emberi és természeti alkotóerő legnagyobb műveinek** tartotta, sőt, a baalbeki naptemplom romjaiban még a hun-ősmagyar napkultusz egyik monumentális szentélyét, **Attila áldozókövét** is tisztelte.

A napút filozófiája és esztétikája

- Ezeket a képeket Csontváry úgy festi meg, hogy egyrészt továbbviszi a maga sajátos módján a **festészet megszokott témáit** – pl. a természet, a hegyek, a patak, a tengerpart, a cédrus vagy **az ember építette világ**, a város, a híd, a villanytelep, a színház, a templom ábrázolása -, illetve ezeket a **világ alapvető törvényszerűségeit bemutató**, a belső látással kiegészített víziókká, **jelképekké** emeli.
- Ezért történhetett meg az, hogy első budapesti (1905), majd első párizsi (1907) és második budapesti (1908) **kiállítását értetlenség**, sőt **gúny fogadta**.

A napút filozófiája és esztétikája

- A **Nap kultikus felfogása** állt a Csontváry által elnevezett és sokféleképpen értelmezett **napútfestészet**nek a központjában.
- **Képei parabolák**, melyek önmagukon túl egy másik világ – **az isteni, mitikus vagy tudatalatti szint** – jelei.
- Esztétikájában fontos szerepe van a **színeknek**, főleg a **létezés határmezsgyéjén** a hajnali és az alkonyodó napszakban **érezkelteni a napsugarak által kialakított színek gazdagságát**, amely a racionális és az irracionális világ közötti elválaszthatatlan kapcsolatra, az idő múlására is felhívja a figyelmet.

A napút filozófiája és esztétikája

- 1903 körül talált rá arra a képességeire, hogy megfesse a Nap színeit, s ekkor jelent meg festészetében az a fajta totalitás, amelynek következtében **képein a szivárvány valamennyi színét felvonultatja**, rengeteg fokozatban, vagyis gyakorlatilag a teljes színskálával festi képeit.
- Csontváry egészen elképesztően **szokatlan színeket látott és kevert ki** saját maga, s nyilván itt hasznosította vegytani ismereteit. Nagyon jó minőségű vászonra festett, ez tette lehetővé, hogy színei ne kopjanak meg száz év után sem, illetve hogy képei kibírják az óriási távolságokat, amíg hazaszállította őket.
- **Képei szokatlanul monumentális méretűek**, egy-egy vászna **20-30 négyzetméteres**, ezek a művész prófétai elhivatottságának lenyűgöző emlékei.

Csontváry utóélete

- Képeit **Gerlóczy Gedeon építészmérnök** mentette meg, aki 1919-ben botlott a tetőtéri műteremben összetekert, hagyatéki árverés során zsákvászon értékben számba vett vásznakba.
- Gerlóczy megvásárolta a műveket, **neki köszönhető az életmű fennmaradása.**
- Mivel a képek már a festő életében megrongálódtak és később is sokat hányódtak, komoly restaurálásra szorultak.
- Csontváry művészete végül **nagy nemzetközi sikert aratott, 1948-ban Párizsban állították ki képeit.** A műveket megnézve állítólag **Picasso** azt mondta: *„Nem is tudtam, hogy rajtam kívül más nagy festője is volt századunknak”.*
- 1958-ban Brüsszelben csodálhatták meg a művész alkotásait.

Csontváry utóélete

- Csontváry halála után képeit itthon először **1930-ban egy gyűjteményes kiállításon** mutatták be a műértő közönségnek.
- Az **első hivatalos Csontváry kiállításra** Magyarországon **1963-ban** került sor **Székesfehérvárott**, ez már meghozta a mesternek a hírnevet.
- A **1973-ban Pécsett** nyílt meg a **Csontváry Múzeum**.
- Ma, halálának 100. évfordulóján ismét méltatják egyedülálló életművét.

Vihar a Hortobágyon

Jajcei vízesés

A nagy Tarpatak a Tátrában

A taorminai görög színház romjai

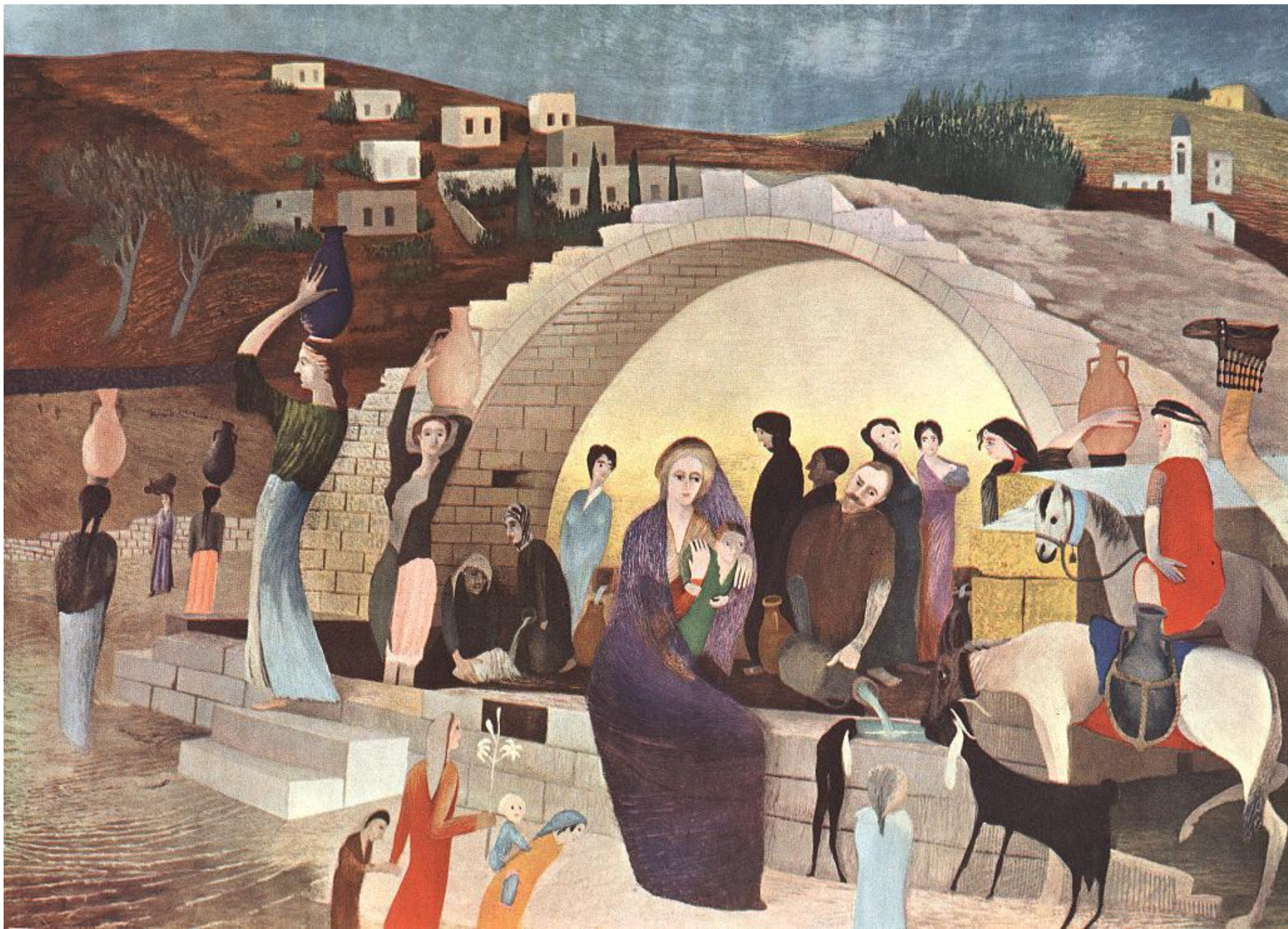
Baalbek

A Panaszfal Jeruzsálemben

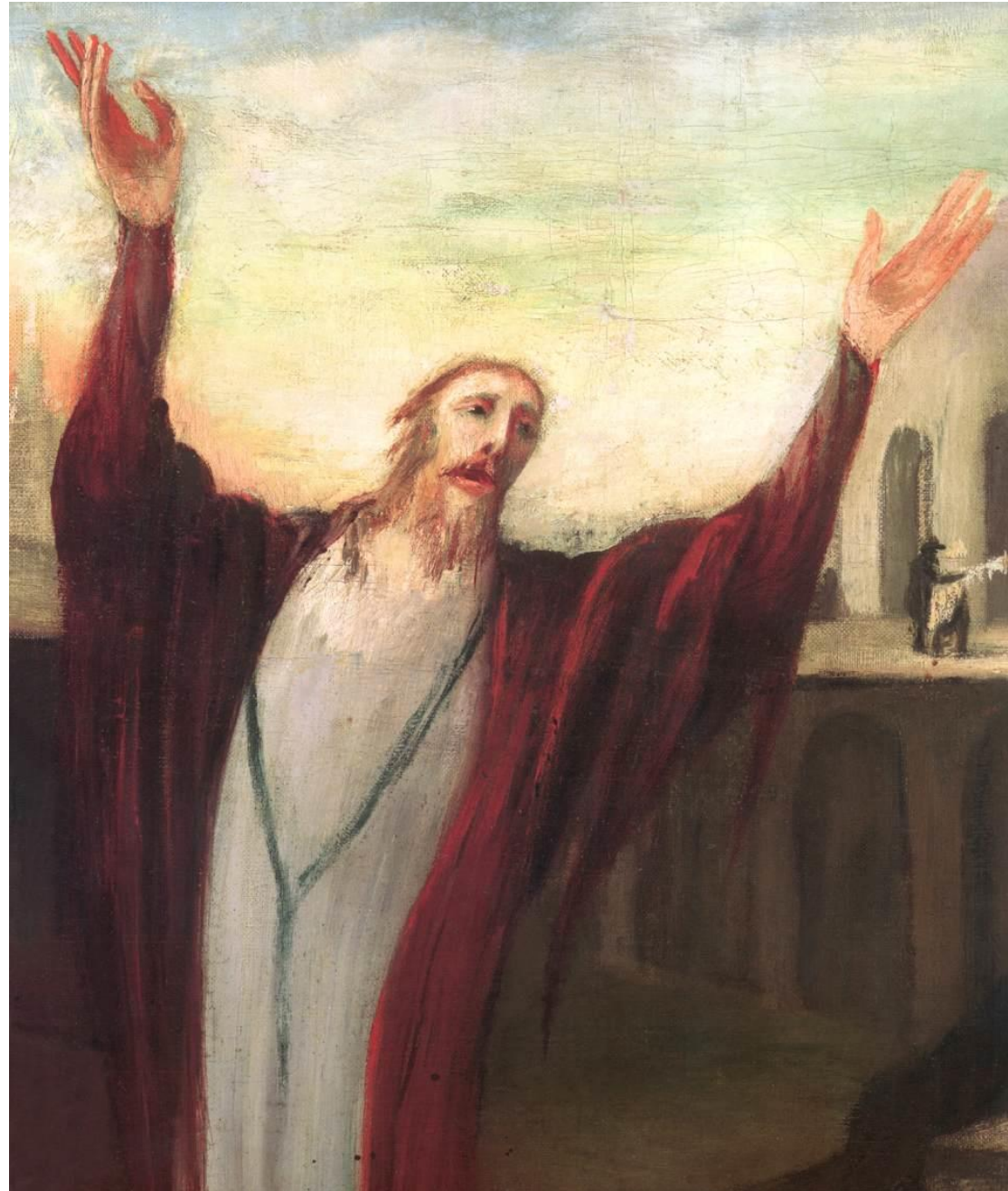
Mária kútja Názáretben

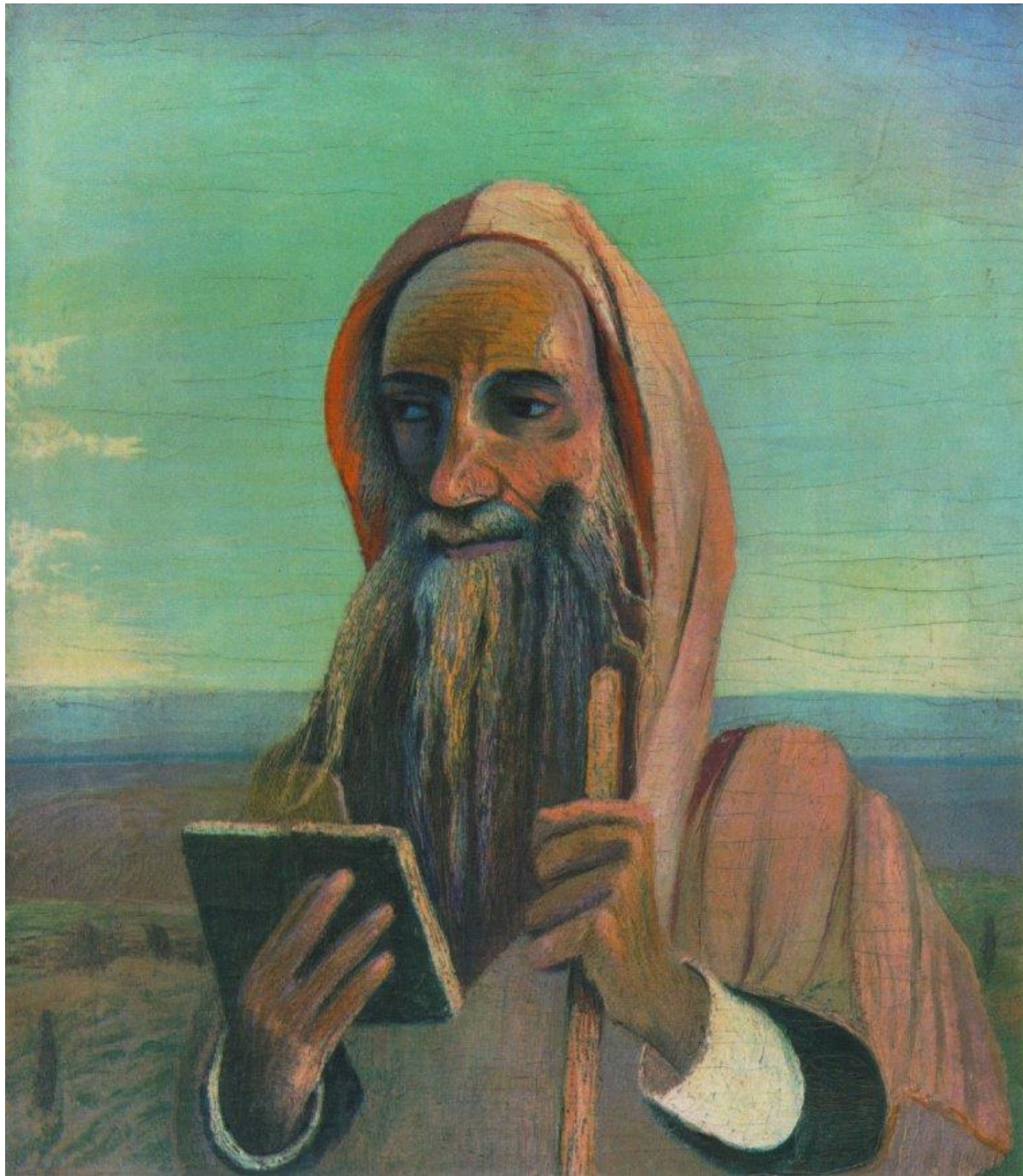
Római híd Mosztárban

Fohászzkodó
üdvözítő

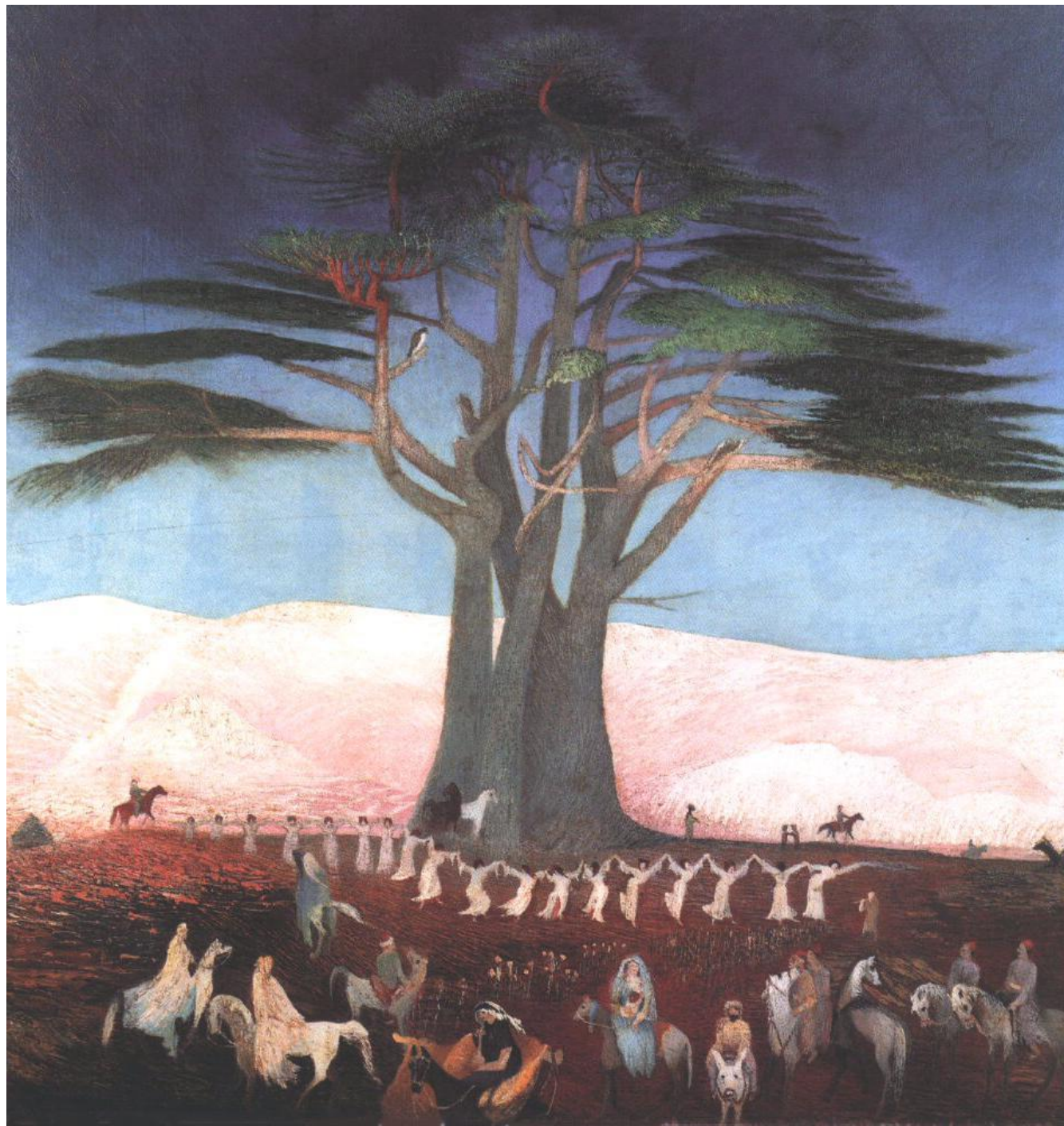
Marokkói tanító

A magányos cédrus

Zarándoklás a
cédrusokhoz
Libanonban

Tengerparti sétalovaglás

Köszönöm a figyelmet!